

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА КРАМАТОРСЬКА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Лапушкіна Н.П.

Донбаський державний педагогічний університет

У статті зроблено спробу дослідити тенденції розвитку, тематику та жанрові особливості дитячої літератури міста Краматорська. Твори місцевого письменства розглядаються у контексті загальнолітературного сучасного процесу. Аналіз поетичних і прозових зразків проведено згідно з сучасними дослідженнями дитячої літератури. У роботі виявлено жанрові домінуючі, простежено переваги у вікових категоріях. Особливу увагу приділено реалізації виховного аспекту.

Ключові слова: дитяча література, жанрові модифікації, дитяча поезія, повість-казка, виховний аспект.

Постановка проблеми. Безперечно актуальним залишається виховання покоління на літературних зразках рідного краю, адже природним для дитини є ототожнення себе з героєм твору, занурення у його світ, як у власний. Тому до літературної освіти дітей різного віку варто долучати твори місцевого письменства (безперечно якісні), що досить часто і містять елементи, які створюють той зв'язок з рідним, близьким вже дитині світом. Дитяча література на сьогодні залишається вагомим засобом впливу на майбутнє людини, адже на думку дослідників є «способом індивідуального самопозиціонування, утворення Я-концепції, своєрідним механізмом формування культурно обумовлених сценаріїв поведінки людини та формою їхнього засвоєння» [5, с. 108].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні дослідження літератури для дітей і про дітей у науковому світі мають широкі перспективи. Актуальні проблеми теорії та історії дитячої літератури представлено у працях Л. Кіліченко, У. Гнідець, Н. Копистянської, О. Папуші, З. Жука, Л. Кононовича, Н. Дев'ятко, Н. Тихолоз, О. Січкара та ін. Література для дітей міста Краматорська ще не була предметом дослідження науковців, хоч має ряд цікавих постатей дитячих поетів і прозаїків та досить широку жанрову палітру.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей, тематики, жанрово-стильового багатства дитячої літератури Краматорська. Виявлення місця літератури для дітей серед загальнолітературного сучасного процесу міста та з'ясування перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Дитяча література – завжди актуальна і на сьогодні, здається, найбільш схильна до підвищеного попиту складова загальнолітературного процесу. Від письменника, який пише для дітей, вимагається висока художня майстерність і природна здатність у дорослому стані, глибоко пізнавши світ, кожен раз бачити його під кутом зору дитини, але при цьому не залишатися в полоні дитячого світосприйняття, а бути завжди попереду нього, щоб вести читача за собою.

Безумовно, не усім краматорським авторам вдалося досягти належного рівня творчості, але все ж маємо ряд прозових та віршованих творів, які можна сміливо долучити до вдалих. Більшість письменників міста пишуть як поетичні, так і прозові твори для дітей українською та російською мовами, друкуються як у колективних збірках та періодичній пресі, так і мають окремі видання. Серед найбільш популярних у дитячому колі авторів можна назвати Л. Білозерську, Н. Веселицьку, Л. Горового, З. Дударчик, Н. Малееву-Власову, А. Остафійчук, М. Супліченка, І. Чубатенка.

Під час аналізу вважаємо за необхідне враховувати серйозні зміни, які, на думку сучасних на-

уковців, відбулися у сприйнятті літератури дітьми та у потрактуванні її дорослими. Як зауважила дослідниця Уляна Гнідець, «кожна епоха абсолютно по-різному сприйняла свого юного читача, створюючи йому власну, актуальну саме для того часу, літературну пропозицію. І якщо усі попередні епохи переважно пропонували дітям інтернаціонально найкращі взірці поведінки у школі, вдома, у суспільстві, то література, створена саме для дітей та юнацтва сьогодні, жодним чином не прагне хизуватися виховними моментами і не претендує бути «ідеальною» [3, с. 46]. Відповідно до цієї тенденції спостерігаємо посилення виховного моменту переважно у творах письменників старшого покоління (З. Дударчик, Д. Буцанець, В. Бояновський, Б. Брусилівський, Л. Горовий). Тут він прочитується в анотаціях до їхніх творів, передмовях та подекуди й у самих творах. Так, Борис Брусилівський пробує вести діалог з уявним читачем:

Трудно вьяснить порой:

Прав, не прав ли мой герой?

Может быть (сомнение гложет!)

Друг-читатель мне поможет... [1, с. 21]

Інший автор, Ігор Чубатенко, неодноразово наголошує на відповідальності дитячого письменника за написане, адже вважає, що «добро прищеплюється з дитинства, у тому числі і через правильні книги. Тому й пише він для дітей і дорослих, щоб перші виростили добрими, а другі – не забували бути добрими» [7, с. 588].

Молода дитяча література, зокрема і в Краматорську, спрямована на осучаснення, інтелектуальне навантаження та «дорослішання» літератури. «Сучасні діти здебільшого очікують від книги серйозного ставлення, серйозних розмов на близькі їхньому соціуму теми, які насправді мало чим відрізняються від «дорослих». Адже завдяки стрімкому інформаційно-технічному прогресу діти сьогодні безпосередньо вкинуті у дорослий дискурс життя і потребують відповідей на незрозумілі їм запитання» [3, с. 47].

У творчості краматорських письменників це відбилося переважно у творах, розрахованих на молодший шкільний та підлітковий вік. Як от казкова повість Наталі Веселицької «Пригоди малюка Ластика та його друзів із країни небувалих звірів» чи казки російськомовних авторів Володимира Боровика («Предприимчивый лисенок», «Девушка Чистая Водица» та ін.), Лариси Білозерцевої («Сказки полнолуния»), Аліни Остафійчук («Еж и одуванчик», «Бумажная снежинка» та ін.).

Тематично переважають твори про сім'ю і природу, повсякденне життя, подекуди маємо автобіографічні мотиви, філософські роздуми.

У жанровому плані спостерігаємо з одного боку орієнтування на модні сьогодні модифікації, з іншого – дотримання найпопулярніших класичних зразків: казка та казкова повість, оповідання про тва-

рин і природу, твори про школу, пригодницька та фантастична повість, гумористичні твори, сюжетний вірш, пейзажна лірика, пісні, широкий спектр малих фольклорних жанрів (забавлянки, загадки, лічилки, молитви, коліскові).

Почесне місце в дитячій літературі Краматорська традиційно займає казка. Автори пробували себе в різних її модифікаціях: казкові пригоди (Л. Білоцерківець), повчальні казки та бувальщини (Д. Буцанець, В. Боровик), повість-казка (Н. Веселицька, А. Остафійчук), стилізація під народну казку (В. Боровик), філософська казка (А. Остафійчук), віршовані та драматичні казки (В. Боровик, Л. Мілявська).

Казкова повість Наталії Веселицької «Пригоди малюка Ластика та його друзів із країни небувалих звірів» вийшла українською мовою у 2011 році в рамках проекту «Симфонія здоров'я»: серія «Світ дитинства» і стала «Книгою Донбасу – 2011» і кращою дитячою книгою року в Україні. У повісті досить оригінальний задум країни на власній долоні з її казковими героями, які мають незвичайні імена: Ластик, Ойлоло, Шундрик, Рундик, Гусопотам, Сміхохотка. Вони наче народжені з принципу дитячого підходу до називання, тобто відображають саму суть, душу героя. Ластик наділений здатністю витирати злі та сумні думки, щоправда і сам інколи стає приводом суму героїв чарівної країни. Події у повісті-казці відбуваються протягом року і сам головний герой весь час знаходиться у русі, пізнаючи світ навколо і одночасно самого себе. Герої дуже емоційні та безпосередні, що не може не впливати на читача. Так само мимоволі авторка піднімає багато проблем, важливих для сучасних маленьких читачів (взаємостосунки з друзями, вміння допомагати, пробачати, увага до інших, вплив телебачення (Змієвізор), віра в перемогу добра та ін.). Своєрідна «подорож у казку дає дітям можливість пофантазувати самостійно. Вона розширює їхнє світосприймання, допомагає вирішувати життєві питання» [2, с. 61], – зазначено у коментарях до видання. Повість-казка розбита на невеличкі розділи, кожен з яких логічно завершується або переходить у наступний, створюючи інтригу. Не завжди авторці вдається зберегти цю інтригу, диво якимось надто швидко розв'язується і стає наче нецікавим. Проте є і дуже вдалі знахідки, які безперечно зацікавлять маленького читача. Наприклад, глава про народження сузір'їв («Глава 8 про те, як Ластик з Ойлоло вивчали астрономію»), про перетворення метелика («Глава 12 про те, як «невідомо що» перетворилося на «щось»).

Досить незвичайний підхід до казки обрала молода авторка Аліна Остафійчук (зб. «Сказки»(2011)). Її єдина книга казок про світ навколо нас є автобіографічною і «по-дитячому філософською». Незважаючи на те, що казки написані досить розмашисто, з вкрапленнями філософських роздумів та ліричними відступами, читаються вони легко і сприймаються цілісно. Читач має змогу подивитись на одну й ту ж ситуацію не лише з боку людини, а й з боку інших представників нашої флори та фауни. Показовим у цьому плані є казкове оповідання з трьох частин «Рыбалка», де можемо спостерігати за вужем-риболовом, жуком-оленом, мурахою та безпосередньо людьми, що приїхали порибалити. У кожного своя правда, читачу ж є над чим поміркувати. Тварини, комахи, рослини і навіть неживі предмети в казках А. Остафійчук наділяються здатністю говорити, мислити, мріяти, переживати. Люди ж майже не потрапляють у центр оповіді, а переважно є частиною світу головних героїв («Бумажная снежинка», «Книжка и мышка»), або

з'являються в житті персонажа несподівано («Їж и одуванчик»). Кожен з героїв – маленька особистість з власним характером. Переважно авторка групує персонажів вже в назві за принципом єдності чи протидії («Подсолнух и сверчки», «Поползень и росомаха»). Не всі твори мають традиційні для казки елементи, деякі більше схожі на оповідання і навіть розбиті на розділи («Їж и одуванчик», «Рыбалка»), що дає можливість віднести їх до жанру казкової повісті.

А. Остафійчук використовує вибірковий підхід до явищ дійсності в силу особливостей дитячого світорозуміння: увага до дрібниць, пояснення складного простими словами, зосередження на почуттях героїв. Здається, що саме так, як подає авторка, і має сприймати дійсність дитина. Тому маленький читач, здається, не помічає, як вчиться найголовнішому: дружити і творити добро.

Повчальні та пізнавальні казки українською та російською мовами пише Діна Буцанець (зб. «Наснага душі людської» (2008), «Золотой родник»(2013)). Її невеличкі казкові історії про дітей та природу («Щука та золота рыбка», «Як добре вчитися на місяці», «Чому квіти пахнуть?») переважно закінчуються реченням-висновком, риторичним питанням, що наближає їх до байок. Розповідна манера, грайливий тон, легкий гумор, вишукана українська мова творять неповторний стиль авторки. У її творах немає нічого зайвого, кожне слово виважене й на своєму місці.

Популярністю серед краматорських авторів користується й класичне дитяче оповідання. Найбільшої майстерності в цьому жанрі досягнув Ігор Чубатенко (збірки «Друг» (2005), «Веселка» (2008), «Про кота, Шарика и попугая Кешку» (2009)). Більшість прозових творів презентовані як історії з життя молодшого сина автора, що, на думку письменника, засвідчує їх оригінальність та підкреслює виховну спроможність. Адже історія вже пережита, з неї винесено певні уроки, а на помилках героя можна вчитися. Авторкові однаково легко вдаються оповідання як російською, так і українською мовами. Твори багаті на змістовні діалоги, повчальні моменти («Ялинка»), оригінальні ідеї («Пальці», «Волшебная жвачка»), можуть допомагати дітям і їхнім батькам у вирішенні одвічних дитячих проблем («Как Мишка потерялся», «Что было в корзине», «Ветрянка»). Оповідання, написані українською мовою, сповнені дитячої безпосередності («Веселка»), доброго гумору («Рыбалка», «Пальці»), турботи про навколишній світ («Ялинка»), віри в диво («Снігова баба»). Є в письменника й кілька творів для малюків («Грибок на ножках», «Казка про іжачка», віршики). Відчувається обізнаність автора з дитячою психологією, вміння знайти підхід до душі дитини. Тож зазвичай про манеру письма автора говорять, що його книги написані доступно, жваво, барвисто, емоційно, образно, захоплююче.

Досліджуючи жанрові особливості сучасної дитячої літератури, науковці зазначають, що «дитяча поезія – жанр, який сьогодні перебуває у стані відродження» [6, с. 155]. Серед авторів Краматорська вірш для дітей та про дітей є другим (після казки) за популярністю жанром. Переважно така поезія зорієнтована на дошкільнят та молодших школярів, тому часто сюжетна, наближена до фольклору. Це допомагає малечі опанувати навколишній світ, пізнавати найважливіші цінності в житті. Серед дитячих поетів можемо виокремити переважно представників старшого покоління (З. Дударчик, Н. Малеева-Власова, Н. Супліченко, Б. Брусиловський, Л. Білозерцева). У творчості молодих авторів зраз-

ки дитячої поезії можна знайти лише в Н. Веселицької, Л. Мілявської.

Серед поетичних доробків найбільш різноманітною у жанровому плані є творчість Зінаїди Дударчик. Виключно творами для дітей наповнені її збірки «Сон колисоньку гойда» та «З Кобзареві криниці» (у 2001 р. – лауреат літературного конкурсу «Книга Донбасу» у номінації «Дитяча книга»). Поетесі вдається жити душею дитини, її радощами, проблемами, інтересами, через твори допомагати пізнавати світ.

Збірка «Сон колисоньку гойда» – духовна та пісенна скарбничка оригінальних та з фольклорною основою творів. Палітра книги різнобарвна, маємо різноманітні поетичні зразки подекуди з нотним супроводом. Для малюків – забавляночки («Гойда, гойда»), потішки («Кую-кую лапці»), коліскові («Люлі, люлі, люліса», «Баю-баю», «Білий човник»), для дошкільнят та молодших школярів – загадки, дитячі повчальні віршики («Вередлива киця», «Сірники»), молитви («Святий Боже», «За матусю я молюся»), небилиці, фольклорні переробки.

Чуки-чук, чуки-чук!

Наловив дід цук.

А бабуся – окунців

Годувати молодців.

Зловили карасиків –

Пригощатъ Тарасиків.

Наловили пліточок –

Годувати діточок [4, с. 40]

У них через рольову гру, казку, рідні краєвиди, пестливу лексику, фольклорні мотиви мимоволі здійснюється вагомий вплив на свідомість дитини. Через поезію та пісню особливо відчувається благодійний вплив любові, ласки, казки, ніжності, інколи смутку, якими просякнуті поезії авторки. Любов, природа й музика – сили, якими оперує З. Дударчик задля зміцнення людської душі, очищення через творчість. Збірка «З Кобзареві криниці» – наче жива розмова з Т. Шевченком, роздуми про минуле й сучасне України, її мову та пісню. Наснажена патріотичними мотивами, кличе до вшанування одвічних людських цінностей, містить віршовані та пісенні зразки до багатьох свят українців («Перечитую «Кобзар», «Тарасове слово», «До Великодня», «Квіти надії», «Марш козачат», «Хто я?», «Шевченківська хата» тощо.)

У творчому доробку Н. Малесової-Власової близько 20 ілюстрованих книжечок російською та українською мовами (у власному перекладі). Теплі, добрі, дотепні вірші, чудово запам'ятовуються, їх із задоволенням читають і діти, і їхні батьки [7, с. 353]. Найвідоміші її книги «На прогулянці», «День сьогодні вихідний», «Весёлая чепуха», «Принцесса – Розовые щечки», «Новый год», «Я – отважный капитан» та ін. Відчувається, що авторка отримує насолоду від точного слова й витонченого рядка.

Список літератури:

1. Брусиловский Б. Понемногу обо всем: Стихи для детей / Б. Брусиловский. – Краматорск, 2000. – 30 с.
2. Веселицька Н. Пригоди малюка Ластика та його друзів із країни небувалих звірів: [повість-казка] / Н. В. Веселицька. – К.: СПД Веселицька Н. В., 2011. – 64 с.
3. Гнідець Т. «Сучасна» література для дітей та юнацтва як інтегрована підсистема загальнонаціонального процесу // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 4. – Рівне: Дятлик М., 2013. – 308 с.
4. Дударчик З. Сон колисоньку гойда. Збірка поезій / Зінаїда Кузьмівна Дударчик. – Краматорськ: ЗАТ «Тираж-51», 2006. – 64 с.
5. Папуша Ольга. Дитина-Світ-Література: Формат дослідження // Сучасні літературознавчі студії. Випуск 2. Дитина і світ: проблема культурного діалогу. Збірник наукових праць. Гол. ред. В. І. Фесенко. – К.: Вид. центр. КНЛУ, 2005. – 176 с.
6. Січкарь О. Жанрово-стильові різновиди сучасної української літератури для дітей і про дітей // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 4. – Рівне: Дятлик М., 2013. – 308 с.

Поезії сповнені сонця життя, позитивні вічні істини вплетені в структуру непомітно. Віршики про природу та буденне життя казкові, метафоричні. У жанровому плані переважають сюжетні вірші, у яких авторка обіграє життєві ситуації і мимоволі навчає дітей сприймати світ, знаходити вихід із конфліктів, співчувати, помічати важливе, долати труднощі.

Значний поштовх для появи нових імен зокрема й у дитячій поезії став можливим завдяки виходу ряду колективних збірок («Как сердцу высказать себя» (2008), «Души высокая свобода» (2009), «Иду дорогою земной» (2011), «Я в сердце поселил любовь» (2012) на замовлення суспільної організації «Спілка жінок України». Свої дитячі поетичні твори тут презентували Л. Білозерцева, О. Валагіна, Е. Мілявська, Л. Мілявська, Е. Состіна, Г. Журавльова, О. Фукарович та ін.

Викликає цікавість російськомовна дитяча поезія Бориса Брусиловського (зб. «Понемногу обо всем», «Как прекрасен этот мир» (2000), та Миколи Супліченка (зб. «На опушке» (2005)). Спільним для авторів є щирість, невимушеність стилю, вдалі спостереження за природою та життям, звернення до гумору. Так, збірка М. Супліченка «На опушке» – це весела подорож у світ дитинства. Завдяки поетичному слову автора перед читачем постають яскраві картини рідної природи, його герої змагаються з сонцем та рікою, спостерігають за хмелем та раком-задавакою, ділять обід з горобцями. Кожна поезія – маленька історія з життя. Автор чудово вміє не лише спостерігати за природою, а й захоплювати своїми спостереженнями читача:

Уж отправился в поход.

Уж известный скорострел.

Не страшны ему на свете

Ни деревья, ни кусты.

В жёлтом фирменном берете

С бездорожьем он на ты [8, с. 15].

Його герої наділені людськими рисами, інколи досить несподівано: рак – «хвастун и непоседа», джміль – «строгий и серьезный», жабки – «сплетницы».

Для старшокласників патріотичну та філософську лірику пише україномовний поет Володимир Бояновський (зб. «Ваша величносте – хліб» (2003)). Щоправда не усі сучасні науковці вважають доречним виокремлювати літературу для цієї вікової категорії, тому поезію цього автора можемо долучати до дитячої лише умовно (враховуючи авторську думку).

Висновки і пропозиції. Пік розвитку дитячої літератури в Краматорську відмічався двічі – у 2001 році та з 2008 по 2011 роки. Серед жанрів найбільш широко представлені казка і сюжетний вірш. Зовсім відсутні зразки історичних творів, а також бідною є література для старших підлітків. Власне дитяча література міста вимагає нових імен, сміливих спроб, але й одночасно закріплення позитивних здобутків і традицій.

7. Світ слова. Краматорська література в іменах / Відділ культури і туризму Краматорської міськ. ради; ЦМБ ім. О. С. Пушкіна. – Краматорськ: Офсет, 2011. – 641 с.
8. Супличенко Н. На опушке...: Стихи для детей / Н. П. Супличенко. – Краматорск, 2005. – 26 с.

Лапушкина Н.П.

Донбасский государственный педагогический университет

ДЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА КРАМАТОРСКА: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

В статье исследуются тенденции развития, тематика и жанровые особенности детской литературы города Краматорска. Произведения местных писателей рассматриваются в контексте общелитературного современного процесса. Анализ поэтических и прозаических примеров проведено согласно современным исследованиям детской литературы. В работе представлено жанровые предпочтения писателей, проанализировано преобладание произведений для определенных возрастных категорий. Особое внимание уделено воспитательному аспекту.

Ключевые слова: детская литература, жанровые модификации, детская поэзия, повесть-сказка, воспитательный аспект.

Lapushkina N.P.

Donbass State Pedagogical University

CHILDREN'S LITERATURE OF KRAMATORSK: STATUS AND PROSPECTS

Summary

This article attempts to explore trends, themes and genre of children's literature features in Kramatorsk city. The works of local literature reviewed in the context of modern general literary process. Analysis of poetry and prose samples are conducted according to current studies of children's literature. The paper identifies the dominant genre, advantages in age groups and also the implementation of the educational aspect is traced.

Keywords: children's literature, genre modification, children's poetry, fairy-tale novel, educational aspect.

УДК 821.161.1

РУССКАЯ ТЕМА В ПУБЛИЦИСТИКЕ В.А. ПЬЕЦУХА

Могилевская О.С.

Белгородский государственный национальный исследовательский университет

В статье рассматриваются особенности репрезентации русской темы и образ русского человека в публицистике В.А. Пьецуха. Анализируется оценка, которую публицист дает миру русских людей как носителей национальной культуры, ценностей и традиций. Рассматриваются специфические черты, которыми автор наделяет героев своих произведений и оценивается место, которое он дает русской нации среди других народов. Изучаются социально-политические и культурные проблемы, на которые указывает публицистика. Обращается внимание на альтернативный путь развития страны, который Вячеслав Пьецух предлагает российскому обществу.

Ключевые слова: российская публицистика, национальное самосознание.

Постановка проблемы. В условиях усиливающихся процессов глобализации внимание российского общества приковано к вопросу национального самосознания, осмыслению места России и русского человека в мировом общественно-политическом и культурно-историческом пространстве. Особую роль в этом процессе играет публицистика, в которой «воплощается одна из самых выразительных возможностей реализовать право личности на самостоятельную разработку социальной идеи, на самостоятельную мысль и публичное ее предъяснение как точку зрения, как ценностное суждение, как гражданскую позицию, как социальную заявку на обусловленное мировоззренческими установками личности будущее. Благодаря этой возможности человек (автор) вступает в широкий социальный диалог в качестве его полноправного

субъекта, открыто предъявляя свое суждение как социально значимое и потенциальное энергией созидания» [4, с. 14]. Публицистика пытается отразить эти вопросы и самостоятельно найти ответы на них, стремится осознать характер и особенности русской одухотворенности в контексте поликультурного мира, выработать собственное отношение к другому миру, культуре, системе ценностей.

Одним из знаковых представителей современной русской прозы и художественной публицистики, в чьем творчестве отражены процессы этнокультурной идентификации, является Вячеслав Алексеевич Пьецух. В его публицистическом творчестве прослеживается напряженное осмысление проблем национальной идентичности, установления культурных границ русского мира, а также влияния на отечественную культуру современных мировоз-